

„Ninc ki gondot üszeljen ránk...”

Bogdánfalva hagyományos értékei

Bogdánfalváról szólva mindenekelőtt azt kell tisztáznunk, hogy melyikről is van szó, mert a Moldvai Fejedelemség egyik alapítójaként számon tartott Bogdán vajdáról utóbb több települést is elneveztek. Így ismerünk Bogdănești-et Bákótól északkeletre, aztán Bogdanát Onyesttől délkeletre. Az itt bemutatott Bogdánfalva azonban mindezeknél régebbi és Bákótól délre esik, alig 8 kilométerre, a Szeret és a Beszterce folyók találkozásánál. Románul hol Bogdănești-nek, hol Valea Seacănek nevezik.

Ha Moldvában valamely faluról, községről azt mondjuk, hogy „igen régi”, az általában azt jelenti, hogy a fejedelemség alapítása idején, a XIV. században jöhetett létre. Tudjuk, hogy Bogdánfalvát és Forrófalvát a Magyarországról és Csehországból 1420-ban elűzött magyar husziták alapították,¹ tehát Moldva legrégebbi, ma is lakott települései közé tartoznak. A husziták a XV. század elején, Csehországban kibontakozó protestáns vallási irányzat korai követői voltak, akik Jan Hus cseh prédikátor tanait követve szembekerültek a római katolikus egyházzal. Emiatt Hust megégették, híveinek egy része elmenekült, kisebb csoportjuk Moldvába is eljutott, ahol aztán a katolikus egyház visszatérítette őket katolikusnak. A bogdánfalvi szájhagyomány azonban úgy tudja, hogy „*az urak hozatták dologra a népet Magyarföldről, s aki több erdőt tudott pusztítani, az kapott házhelyet, szőlőhelyet*”. Valószínűleg mindkét forrásban van igazság, hiszen a település az elmúlt fél évezred során többször is elpusztult, majd újjáépült. Bogdánfalva lakói eredetileg részesek, vagyis szabadparasztok voltak.

A következő századokban a település magyar lakosságát jelentősen megtizedelték a háborúk, a járványok és az éhínségek, volt olyan esztendő, mint például az 1640-es, amikor mindössze 3 házat számoltak, de elmenekült lakossága vissza-visszatért, vagy a környékbeli katolikus falvakból újra benépesült. 1646-ban ide is ellátogatott Marcus Bandinus, Moldva római katolikus püspöke, aki gondosan feljegyezte, hogy hol mit tapasztalt. Így leírta, hogy ottjártakor a falunak nem volt temploma, a hívek a szomszédos Forrófalvára látogattak misét hallgatni. „A gyermekekkel együtt 55 magyar lakja, s bőviben vannak bornak, gabonának...” – olvassuk a püspök beszámolójában. Felsorolja továbbá a családok neveit is, úgymint *Balas, Berci, Bor, Farkas, Görbe, Kántor, Kozár, Kozokár, Lázár, Máténé, Onyik, Szitár, Tazlai, Tankó*. 1661-ben azonban már saját kápolnájuk volt, lakói a magyar nyelvet használták, papjuk magyarul prédikált, saját iskolamestert és

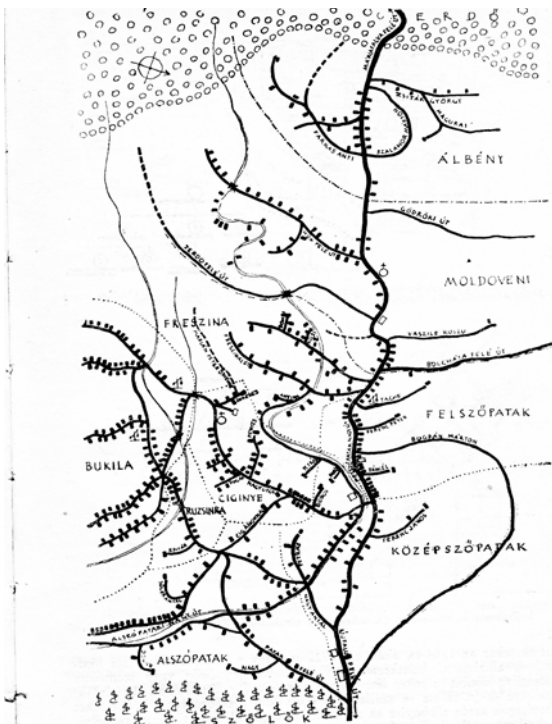
harangozót tartottak, magyarul olvasták az evangéliumot és tanították a gyermekeket.² Később Bogdánfalva elvesztette szabadparaszti kiváltságát, mert a XVI. század végén Petru Șchipotul fejedelem (Sánta Péter) megszorultában „néhány jó lóért” eladta a falut egy Pacs nevű országbírónak, aki hamar továbbadta, s ez így ment mindaddig, amíg aztán a XIX. század elejére Constantin Palade főkapitány birtokába került.³

Bogdánfalva a XVIII. század végéig egyházilag hol Bákó, hol Forrófalva filiája volt, csak 1778-ban lett önálló plébánia.⁴ Amikor a madéfalvi veszedelemből Moldvába menekült székelyeket elkísérő Zöld Péter 1781-ben megírja jelentését Batthyány Ignác erdélyi püspöknek, a szűkszávúan bemutatott katolikus plébániák között hetedikként megemlíti Bogdánfalvát, öt leányegyházával: *Szöllőshegy, Sósptak, Újhegy, Valiszaka, Alsó-Fund*.⁵ A moldvai katolikus misszió 1851-ben megjelent *Schematismusa* közölte a plébániák által használt hivatalos nyelvet, mely szerint a 22 plébánia közül 16-ban, köztük Bogdánfalván, magyar volt az egyházi szolgálat nyelve.

Akkoriban járt itt egy tudós, német nyelvészprofesszor Lipcséből, bizonyos Gustav Weigand (1860–1930), aki a különböző balkáni népek – így a románok – nyelvével foglalkozva a moldvai csángómagyarok között, Bogdánfalván is kutakodott. Ottjártakor, a XIX–XX. század fordulóján megállapíthatta, hogy Bogdánfalva magyar lakosságának körébe „a legkevésbé hatolt be a román nyelv használata.”⁶ A nyelvészek szerint Bogdánfalva lakossága eredetileg az úgynevezett „déli-csángó nyelvjárást” beszélte, aminek jellemzője volt, hogy *s* helyett *sz*-et, *cs* helyett *c*-t ejtettek. De a XX. századra már érződött a XIX. század során nagyobb számban érkezett székely bevándorlók nyelvi hatása.

Bogdánfalva Kós Károly kolozsvári néprajzkutató szerint történelmileg kisebb településegységekből, úgynevezett *katunokból*⁷ alakult, amik azonban nem azonosak az alföldi tanyákkal, talán inkább a tanyabokrokhoz hasonlíthatók. Mai állapotukban is emlékeztetnek az egykori nemzeti, telekcsopartos, zsákutcás formákhoz, és a közös utcák az eredeti tulajdonosokról kapták a nevüket, mint például *Alsóptak, Felsőptak, Ruzsinka, Domok, Ciginye, Bukila*, valamint a *Nagyok, a Petrások, a Kicsidek* vagy a *Fenyős Mihály ulucája*.⁸ A falu jelentős szőlőterületekkel rendelkezett, legjobb szántóföldjei pedig a Szeret-terének nevezett Mezőségen voltak találhatóak. De szántóföldjeinek nagy részét a XX. század második felében a Szeretből felduz-

zasztott tó lepte el, a kollektívben művelt szőlők egy részét pedig az emberektől elvett helyeken telepítették, amit 1990 után kivágtak, és a helyet ismét szántóként használják. A szabadparaszti múlt emlékét láthatjuk abban, hogy a falu legelőjének – *szuhátjának* – használata a kollektivizálás előtt a közösségi tulajdon emlékét őrizte. Minden gazdának volt benne tulajdonrésze, de az nem konkrét, kimért terület volt, hanem egy eszmei – kb. 30 rúd (prezsina), tehát jó félhektárnyi – területet jelentett, amire két marhát hajthatott ki, erre volt joga. Ez a tulajdonlási forma a Moldvában egyébként ritka legelőbirtokossági rend szerint szabályozta az etetőhelyek használatát, és lehetővé tette, hogy a falu szarvasmarháit a máshol szokásos, egyenkénti, családonkénti etetés helyett a célszerűbb közös csordában, közös pásztorral legeltessék. Ez az eszmei „legeltetési jog” egyébként örökölhető és értékesíthető is volt. A kollektivizáláskor – mint a paraszti rend minden célszerű eleme – ez is megszűnt, de azóta talán akadt néhány értelmes ember, aki már újjászervezte.

Bogdánfalva településszerkezete: jól felismerhetők a hagyományos zsákutcás, csoportos településszerű falurészek és az erdő felé keletkezett újabb településrészek (Kós 1981, 19.)

Az „első verekedés” után a háborúban résztvevőknek jutalmul földet és házhelyeket osztottak a falutól keletre eső részeken. Az így keletkezett új falurészt először Ferdinándnak nevezték. Állítólag 1922. december 21–22-én Dumitru Condopol bojár udvarában a falubeliek és Neumann Péter páter, valamint a bojár birtok adminisztrációja vetette föl az új falu létrehozásának gondolatát. 363 házhelyet mértek ki, és 1923-ban Bogdánfalvából ide költözött 70 család. Temploma fatalpakon állt, zsindeyes és vályogfalú volt, s 1925 októberében fejezték be, Jézus Szent Szíve tiszteletére szentelték.⁹ Az új település lakossága folya-

matosan gyarapodott, egyrészt születésekből, másrészt a környékbeli falvakból való bevándorlással – különösen az 1950–1960-as években, a kollektivizálás következtében földjüktől menekülőkből – innen ugyanis közelebb érték a bákói munkahelyeket.

A „másodszeri verekedés” után „elváltották” a nevet, mert „a kommunizmus haragúttak Ferdinánd királyra, s elnevezték Nikoláj Balcseszkunak.” 1970-ben pedig, amikor Bogdánfalva felső részében, Albényben *futtak a hegyek* – vagyis földcsuszamlás volt –, még vagy hatvan gazda költözött le Nicolae Bălcescuba.

Bogdánfalva katolikus híveinek számára a következő adatokat ismerjük: 1641: 50, 1692: 79, 1761: 248, 1800: 1148, 1851: 1512, 1898: 2423, 1930: 3927, 1985: 3725, 1996: 2837, 2009: 2458. Első temploma valószínűleg az 1600-as évek elején épült, Szűz Mária születése tiszteletére, majd 1888–1889-ben átépítették. Újabb templomot 1843-ban emeltek, majd az 1850-es években restauráltatták, 1888–89-ben pedig szinte teljesen átalakították. Később a Florest nevű falurészen is létesült egy templom, a legújabb pedig 1984-ben készült el. A templom előtt álló kereszt felirata: „KRISZTUST A MEGFESZÍTETTET JERTEK IMÁDJUK”.¹⁰ A templomban levő kb. 80 kg-os harang felirata: „BOGDÁNFALVA 1789”.¹¹ A falu határában, a Borzos nevű dombon is van egy kápolna, amit az itt szolgált *Petrus Matthias Neumann* esperes építtetett. Ez a páter mintaképe volt a híveit önzetlenül szolgáló lelképásztornak, német létére megtanulta a rábizott hívek anyanyelvét, hogy azon szolgálhassa vallási életüket. Meg is állapította róla a nála járt Veress Sándor, hogy „az egyházával is kijön, de a népet is szereti (az is őt; még a harmadik faluból is hozzá mennek gyónni, mert magyarul gyóntat), nem vadítja el a népet templomtól, a *‘dicsértessékre’ ‘mindörökkével’* felel”.¹² Ő adta föl az utolsó kenetet a szomszédos Klézsén meggyilkolt Petrás Incze Jánosnak. Azonban a csángók elrománosítására törekvő jászvásári klérus vezetői 1929-ben eltiltották hívei anyanyelvű szolgálatától, ezért a balcseszku-i temetőben épített kis fakápolnában gyóntatta a hozzá fordulókat, míg ezt is meg nem tiltották neki.¹³ Ezt a kiváló embert Kovács György publicista, elvakult antiklerikalizmusában, később nem átalotta a nép ellenségeként gyalázní.¹⁴ Pedig megérdemelné, hogy barátjához, Petrás Inczéhez hasonlóan emléktáblával tisztelegjen előtte az utókor. „Nagy szent páter volt” – mondta róla a klézsei Farkas Márton bácsi.

Bogdánfalva tíz kisebb településrészből formálódott, először háromezres községgé, aztán kibocsájtott falvakkal (Balcseszku-Újfalva, Lárguca, Trunk) körülvett etnikai központtá, amitől Bălcescu az 1980-as években már átvette a községközponti rangot. A tíz falurész neve: *Alsópatak, Középsőpatak, Felsőpatak, Florest, Bukila, Ruszinka, Ciginye, Freszina, Moldovény, Albény*. A két utóbbi, a falu legfelső, legkésőbbben betelepült része ortodox román lakosságú,¹⁵ de a település túlnyomó része római katolikus

Tilolás Fotó: Kós Károly, 1964. KJNT fotóarchívuma

vallású és magyar nyelvű. Tánczos Vilmos szerint 1996-ban összesen 3125 lakos volt, 91%-uk katolikus, akiknek 85%-a ismerte, 70%-a pedig értette a magyar nyelvet. 2009-ben azonban már csak 2728 volt a település lélekszáma. A jelentős népességszám-csökkenés abból adódhatott, hogy folytatódott az átköltözés a Bákóhoz közelebb eső Balcsesz-kuba, a két falu népességének összege ugyanis 1996 és 2009 között gyakorlatilag nem változott: 6837, illetve 6821 volt. Ezekkel az arányszámokkal azonban Bogdánfalva nem áll rosszabbul a nyelvvesztés tekintetében, mint a környező csángó falvak (Szekatura, Balcseszku, Trunk, Diószén, Nagypatak) átlaga.

1892-ben a községben 1219 hektár volt a megművelt földterület, a családok száma pedig 750. A művelt területnek azonban csak a kisebbik fele, mintegy 967 hektár volt a parasztok tulajdonában, a többit egy Schönborg-Waldenburg Lucia nevű hercegnőtől bérelték, akinek volt itt egy 1510 hektáros birtoka.¹⁶

Egy-egy családra tehát alig két és fél hektár saját és bérelt terület jutott, s ebben benne volt a kaszáló is. Nem csoda tehát, ha az előző századforduló után Bogdánfalván is feszültté vált a szociális helyzet, s 1907-ben a moldvai parasztfelkelés idején a faluban több száz fős tömeg követelte a földosztást. Neumann páter megpróbálta lecsillapítani az elkeseredett embereket, de végül is a katonaság verte szét őket. A román adminisztráció ezeket a szociális ellentéteket is a magyar nemzetiség helyzetének súlyosbítására használta fel, mert „ettől kezdve nem volt szabad magyarul beszélni a primariján”, vagyis az előljáráson.¹⁷

Bogdánfalva Klézse mellett talán a legismertebb és legjobban kutató csángó település. Ha nem is mindig emlegették a nevét, jó néhány néprajz-, nyelvjárás- és népzene kutató gyűjtött és kutatót itt, sokszor úgy, hogy általában „a moldvai csángók”-ról szóló adataik elsősorban Bogdánfalvára vonatkoznak. Ilyen – a teljesség igénye nélkül – Veress Sándor 1930. évi népzene gyűjtése, aki számos csángó településen megfordulva talán Bogdánfalván érezte magát a legjobban. Naplójában legalábbis azt jegyezte föl

július 31-én, hogy „Megfigyelésem mellett, hogy a bogdánfalviak szívesebbek, közlékenyebbek, mint a másik két [Klészse, Forrófalva] falubeliek...” A továbbiakat is érdemes idézni naplója Bogdánfalván készült részleteiből:

„VII. 28. hétfő

2 órai szekerezés után reggel 9-kor beállítottam a bogdánfalvi primárhoz, Balán Antal uramhoz. Elment Bákóba deszkát venni, de azért a felesége megengedi, hogy bejöjsek (ez itt nagy szó, mert errefelé az a szokás, hogy a feleség az ura távollétében nem engedhet be idegent a házba). Majd este, ha az „emberé” hazajön, beszélök vele. (...) Este megjön a gazda, és nagy szíveséggel lát, jó borral – az első jóval erre jártamba. Sokkal kedvesebb, vendégszeretőbb, szívesebb embereknek néznek ki, mint akikkel eddig találkoztam, majd elválik, mint lesz tovább.

VII. 30. szerda

A Forrófalvától 3 km-re levő Bogdánfalván egyszerre az „sz”-ező, „c”-zö dialektusba kerültem, mintha egészen más vidéken járnék. És itt már kissé jobban is élnek. (...) Mennyivel szívesebben énekelnek itt, mint az előző falvakban. Eddig még minden nap dolgozhattam velük és undok üzletet sem csinálnak belőle. Este jönnek ide a bíróhoz, és örülnek, ha leveszek egy nótát, szívesen adják (...), remélem, megkapom az ígért furulyás (sültüs) embereket, meg jó dalos lányokat.

VIII. 1. péntek

Délután eljön az ígért furulyás, de nem tud semmit, csak éppen mutatónak vettem fel két nótát. Úgy látom, itt a nálunk ismert parasztmuzsikások nincsenek. A tánchoz román cigányok húzzák, csak román nótát tudva. A pásztorok „csobánok” szintén románok, mint mondják, szépen „sültülnek” (furulyálnak), de megint csak románul.

Fotó: Kós Károly, 1964. KJNT fotóarchívuma

Az egyetlen, kiről hallottam, a nagypataki Csatika, de az, bár háromszor kerestem a házában, nem jött el még bor, pénz reményében sem. Bezzeg énekelnek itt szívesen, nem kívánnak érte órabért, büszkék, ha felveszek valamit.

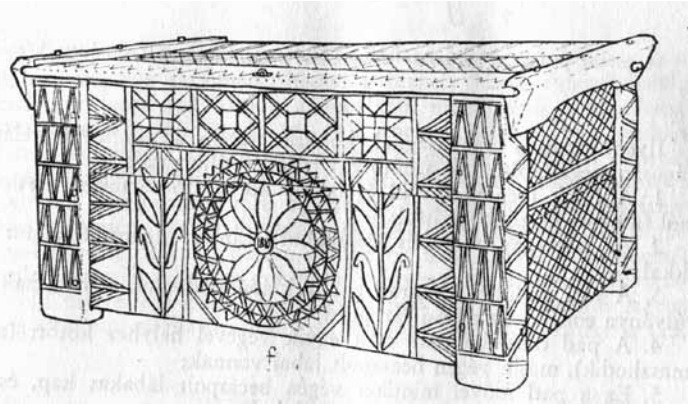
VIII. 2. szombat

(...) Vecsernye után búcsú meg tánc, de én itthon maradok, mert várom a beígért énekes lányokat. Jönnek is, mert Patrás kisbíró uram összeverbuválta őket, bár nagy szégyenkezések után, sok szép nótát veszek fel. Érdekes, hogy itt a fiatal lányok között még mennyire él nemcsak a régi stílus, de főleg a régi stílus előadásmódja, technikája. Éneklési módjuk tele van cifrázatokkal, melizmákkal, csúszásokkal és akár ha nyolc-tizen éneklis is, pontosan mondják. (...) Miután a lányok elmentek, meghívtam a férfinépet (a bírót, Patrás kisbíró, Patrás János szekeres gazdát, Kozsán Józsit, Török János „bíró”, Kata Mihály jegyzőbíró) viszonzásul részben fáradozásuknak, részben szép éneklésüknek, néhány pohár sörre a kocsmába...

VIII. 10. vasárnap

A bogdánfalvi pap, pater Abescu 9-10 között tart misét. Ő még engedi magyarul énekelni és imádkozni a népet, de nagyon félnek, hogy mi lesz, ha elmegy, mert már öregcske, majd küldenek helyébe egy olyat, mint a forrófalvi. Nagy emiatt mindenfelé az elkeseredés, hiszen itt a vallás jelent mindent: lelki és szellemi életet, felüdülést az egész heti robot után, és tényleg nagyon közel vannak az Istenhez. Alig érünk haza, jön az egyik falubeli főember, hogy hallotta, hogy én már holnap elutazom, és meg szeretne kérni, nem tudnék én az érdekükben valamit tenni, hogy ők errefelé végre magyar papokat kapjanak. Ők azt hiszik, hogy az állam nem oka annak, hogy papjaik így üldözik a nyelvüket, hiszen nincs törvény, amelyik ezt kimondaná, ez csak a püspök és a papok műve, és így talán a pápa, ha valaki feltárná előtte a csángók vallási helyzetét, tudna valamit tenni! Próbáltam megmagyarázni nekik, hogy igaz, nincs olyan törvény, amelyik tiltaná a nyelvüket, de hiszen a román kormánynak sincs más módja az ő elrománosításukra, mint a papságnak adott titkos rendelet, vagy ha nem is rendelet talán, már a szemináriumokban úgy nevelik őket, hogy beléjük oltják ezt a szellemet.

A román kormány jól tudja, hogy a legjobb mód és legbiztosabb eszköz célja elérésére a vallás és a papság, és a népnek is ez a legérzékenyebben sebezhető pontja. Se az iskolával, se más erőszakos úton nem érheti azt el úgy, mint a templomon keresztül. Ha aztán akad egy olyan pap, mint Matthias pater, ez csak annál szebb bizonyítvány az ő intelligenciájára, felvilágosultságára nézve. Ő az egyházával is kijön, de a népet is szereti (az is őt, még a harmadik faluból is hozzá mennek gyónni, mert ő magyarul gyóntat), nem vadítja el a templomtól, és a „dicsértessékre” „mindörökkéval” felel. Még a guzsalyast sem tiltja, nemhogy a lányok és legények közös táncát nem engedi, mint azt a szabófalvi pater Bişoff abszurd módon (...)

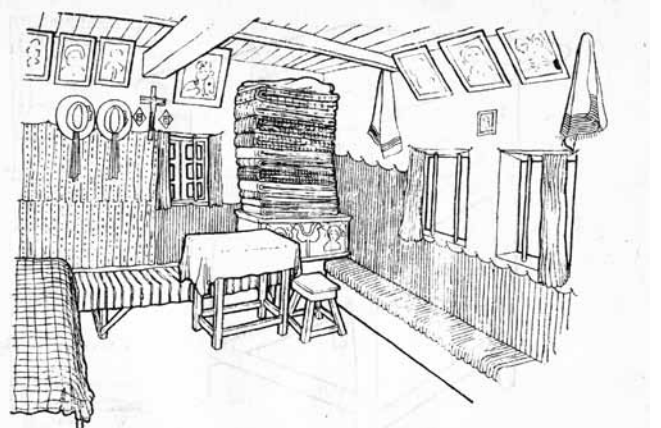

Helyben készült 'rongyásláda', 1810. (Kós 1981, 114.)

Veress Sándoron kívül többen gyűjtöttek még népzénet és nyelvjárási ismereteket Bogdánfalván, többek között Faragó József és Kallós Zoltán is, valamint Domokos Mária és Németh István, akik igen jelentős zenei anyagot találtak itt az 1990-es években, s ezeket sok más dallal együtt a moldvai és bukovinai népzénet tartalmazó DVD-összeállításukban közölték. Tőlük tudom, hogy igen sok népdalnak találták meg a faluban a különböző variánsát, s mikor ezeknek a változatoknak az okai iránt érdeklődtek, azt a választ kapták, hogy *más-más guzsalyasba* jártak, ezért énekeltek egy-egy dalt kicsit másként. Íme, az eleven, még mindig formálódó néphagyomány, amit bizony ritkán találunk a Kárpát-medencén belüli közösségeknél.

A nyelvészek közül talán Csúry Bálint dolgozott a legtöbbet Bogdánfalván, legalábbis ami a publikált anyag mennyiségét illeti. Három nyáron át gyűjtötte a *Déli-csángó szótár* anyagát, amit Wichmann északi-csángó szótárának mintájára készített el. A moldvai magyar tájnyelv-kutatás hatalmas vesztesége, hogy Csúry korai halála miatt nem tudta befejezni ezt a munkáját, sőt a II. világháború alatt a kézirat és a nyersanyag is megsemmisült. Így aztán csak a menetközben közölt – igealakokról, kicsinyítő képzőkről, hanglejtésről szóló – részeredmények jelzik a készülő nagy munka alapköveit. Ezek anyaga is zömmel Bogdánfalváról való.

Végül nem kerülhetjük meg dr. Kós Károly, Szentimrei Judit és dr. Nagy Jenő 1950-es évek elején gyűjtött csán-

Ablakos sarok, innaplóba felvetve. (Kós 1981, 125.)

gó néprajzi munkáját, amit több kötetben is közöltek. A közösen szervezett gyűjtések központja Bogdánfalva és kirajzásai – Bălcescu, Trunk – voltak. „Bogdánfalva maga is kitűnő kutatópont – írja a tanulmány bevezetésében Kós Károly –, ugyanis a különböző árnyalatú (...) csángó falucsoportok érintkezési körzetében kialakult legnépesebb, központi fekvésű (mezőségi) falucsoport közepén kiváló őrzője az általános csángó jellegzetességeknek, köztük népművészeti sajátosságoknak is.”¹⁸

Így aztán „a csángó” településszerkezetre, a leggyakoribb telekelrendezési megoldásokra, kútformákra, csúrtípusokra, ház- és pajta-alaprajzokra, háztípusokra, épületekre, de még a berendezési tárgyakra vonatkozó rajzok és leírások is többségükben Bogdánfalváról valók. Ilyen a mellékeltlen közölt, hasított bükkfadeszkből készült *rongyásláda*, aminek szerkezete – Kós Károly szerint – „megegyezik az Európában mindenfelé elterjedt, ókori eredetű ácsolt ládákéval”¹⁹, vagy az *innaplóba felvetett* tiszta odáj részlete Bogdánfalva-Alsópatakon, Duma György házából²⁰.

Ezekre büszke lehet minden bogdánfalvi születésű, vagy ott élő ember. Az itt tanító pedagógusok pedig – ha akarják – hasznosíthatják a gyermekek nevelése során, szülőfalujukhoz való kötődésük erősítésére.

1. Timon, Samuel: *Additamentum ad imagines antique et novae Hungariae*. [Adalék Magyarország régi és új képéhez] Viennae, 1754, 4., 21.
2. *Călătoria străini despre țările române*. Vol. VII. [Idegen utazók a román országokról] București, 1980, 139.
3. Uo.
4. Gabor, Iosif: *Dictionarul istoric al localităților catolice din Moldova și Bucovina*. [Moldva és Bukovina katolikus helységeinek történeti szótára] 1996, 285.
5. *Pater Zöld. Zöld Péter Batthyány Ignác erdélyi püspökhöz írt jelentése*. Bibliotheca Moldaviensis, Csíkszereda, 2002, Hargita Kiadóhivatal, 55.
6. Idézi: Domokos Pál Péter: *A moldvai magyarság*. Budapest, 1987^s, 127.
7. cätun = tanya, rom.
8. Kós Károly: Csángó néprajzi vázlat (1949). In uő.: *Tájak, falvak, hagyományok*. Bukarest, 1976, Kriterion Könyvkiadó, 173.
9. Sociu, Ioan: Parohia Nicolae Bălcescu. In *Lumina Creștinului*, 1995. 3. 12–13.
10. Csoma Gergely: *Elvesztett szavak. A moldvai magyarság írott nyelvemlékei*. Budapest, 2004, 31.
11. Uo. 9.
12. Veress Sándor: *Moldvai gyűjtés*. Szerk.: Berlász Melinda és Szalay Olga. Budapest, 1989, 313–315.
13. Domokos Pál Péter: *A moldvai magyarság*. Budapest, 1987, 184.
14. Kovács György: *A szabadság útján*. Kolozsvár, 1950, 15.
15. Gazda László: *Csángómagyar falvak I*. Budapest, 2009, 112.
16. Racoviță, Ortensia: *Dicționar Geografic al Județului Bacău*. București, 1895, 588.
17. Kós Károly: Csángó néprajzi vázlat. In *Tájak, falvak, hagyományok*. Bukarest, 1976, 108.
18. Kós Károly: *Moldvai csángó népművészet*. Bukarest, 1981, 8.
19. Uo. 115.
20. Uo. 125.

